rasta apie 2 kg gyvulių kaulų (maistinės atliekos), galvijų ragų. G. Piličiauskienė nustatė, kad visi ištirti kaulų fragmentai – 53 vienetai, sausumos žinduolių, daugiausia (97,5 %) naminių gyvulių. Daugiau negu pusė identifikuotų galvijų liekanų sudarė ragai (3 pav.). Iš jų 12 suaugusių patelių, 3 – suaugusių kastruotų patinų, 2 – buliukų. Ant 3 ragų pastebėtos patologijos – ragai deformuoti, su įspaudais – tokio tipo patologijos paprastai atsiranda dėl galvijų rišimo – kinkymo.

Šurfuose 1, 3 ir žvalgymų vietose archeologiškai vertingų radinių nerasta. Atidengtas XIX a. žieminės sinagogos pastato pamatas. Tyrimų metu surasti archeologiniai radiniai perduoti KėKM.

3 pav. Galvijų kaulai iš šurfo 2. D. Petrulio nuotr.

Fig. 3. Bovine bones from Test Pit 2.

Kėdainiai New Synagogue

The 2021 field evaluation (3 test pits totalling 4.5 m^2) at Paeismilgio St. 12A in the vicinity of Kėdainiai New Synagogue (Fig. 1) revealed the 60–116 cm thick foundation of the 19th-century synagogue made of various-sized fieldstones bound with concrete mortar. Test pit 2 yielded a 30 cm thick, 17th–18th-century rich cultural layer containing finds (Fig. 2). The 28 discovered finds consisted of sherds of 17th–18th-century thrown vessels, a stove tile fragment, a window glass shard, glass container fragments, and animal bones (Fig. 3).

Andrius Šležas, Švitrigaila Lisis, Simona Čepelytė

Kapinės Vilniuje, Panerių g. 12

2021 m. Panerių g. 12 sklype Vilniuje atlikti detalieji tyrimai. Tirtas sklypas yra į ŠV nuo Šv. Stepono bažnyčios ir patenka į jos teritoriją. Šv. Stepono bažnyčia pastatyta 1600 m. jėzuitų kunigo Simono Visockio iniciatyva miesto P pakraštyje, prie senų maro kapinių. 1752 m. bažnyčią perėmė Marijos gyvenimo kongregacijos seserys (marijavitės). Špitolės sklype pastatytas medinis, dalinai mūrinis vienuolynas. Vienuolyne globoti ir atvertinėti į katalikų tikėjimą kitatikiai našlaičiai (žydai, karaimai, totoriai). 1770 m. vienuolynas uždarytas. Atnaujinus vienuolyno veiklą, marijavitės pradėjo rūpintis 1794 m. per sukilimą įvykusio gaisro metu nukentėjusiais pastatais ir bažnyčia: pastatytas naujas vienaukštis 2 korpusų mūrinis vienuolynas ir oficinos našlaitėms. 1864 m. caro įsaku marijavičių vienuolynas uždarytas. Vienuolyno pastatai parduoti Vilniaus gubernijos kalėjimų valdybai ir pritaikyti kalėjimo reikmėms. Centrinis bažnyčios įėjimas atsidūrė kalėjimo teritorijoje ir buvo užmūrytas. 1926–1928 m. buvusio vienuolyno pastatuose įsikūrė plytelių gamybos cechas, kur dirbo akmenskaldžių brigada, o prie bažnyčios buvusios kapinės tapo statybinių medžiagų aikštele. 1945 m. sausį per sprogimą geležinkelio stotyje cechas ir aikštelė sunaikinti, nukentėjo ir Šv. Stepono bažnyčia. Prie bažnyčios buvo kapinės, veikusios 1660–1865 m.

Panerių g. 12 sklype archeologiniai tyrimai vyko ne kartą. 2019 m. T. Poška ištyrė 7 šurfus

ir 2 perkasas, iš viso 51 m^2. Tyrimų metu fiksuotas iki 4,3 m storio kultūrinis sluoksnis, nesuardytų palaidojimų neaptikta. Tirtos teritorijos didžiojoje dalyje kultūrinio sluoksnio horizontai suardyti – suformuoti XIX a. pabaigoje – XX a. Fiksuoti XVII–XVIII a. pradžios horizontai išlikę fragmentiškai V, ŠR ir R tirtos teritorijos dalyse. Suardytuose sluoksniuose surasta pavienių žmonių kaulų ar jų fragmentų. Viename iš šurfų 2,3 m gylyje (R sienelėje) fiksuotas galbūt vaiko palaidojimo fragmentas. Sklypo V dalyje rastas mūro fragmentas, datuojamas XVIII a. II puse ir priskirtinas marijavičių vienuolyno laikotarpiui. Šurfuose 2, 4, 6 rastų mūrų ir šurfe 2 bei plote 1 fiksuotų akmenų grindinių fragmentai datuojami XIX a. pabaiga – XX a. pradžia ir priskirtini buvusio kalėjimo egzistavimo laikotarpiui (*ATL 2019 metais*, 2020, p. 350–354). 2019 m. R. Butrimaitė ištyrė 2 perkasas, iš viso 25,5 m^2. Perkasoje 1 aptikta vienuolyno Š korpuso pamatų fragmentų, datuojamų XVIII a. pabaiga – XIX a. pradžia.

1 pav. Perkasoje 3 atidengtos XVIII a. vienuolyno liekanos bei krosnies padas. Š. Lisio nuotr.

Fig. 1. The remains of the 18th-century monastery and the stove pad in Trench 3.

Tirtas iki 1 m storio kultūrinis sluoksnis. Apatinis nesuardytas 20–25 cm storio kultūrinio sluoksnio horizontas datuojamas XVII–XVIII a. Perkasoje nejudintas smėlio sluoksnis – įžemis pasiektas 1 m gylyje nuo dabartinio žemės paviršiaus. Perkasoje 2 aptiktas pamatinės dalies fragmentas, priskiriamas XIX a. pabaigoje – XX a. pradžioje statytam kalėjimui. Įžemis nepasiektas. Aptikta nedaug smulkių XVII–XX a. archeologinių radinių. Tyrimų metu perkasoje, viršutiniame maišytame sluoksnyje aptikti 2 atsitiktiniai smulkūs žmogaus skeleto kaulų fragmentai, galbūt patekę į šią teritorijos dalį iš Šv. Stepono bažnyčios P pusėje buvusių kapinių vėlesniu laikotarpiu, kai teritorijoje vyko aktyvi ūkinė veikla. Nesuardytų palaidojimų neaptikta (*ATL 2019 metais*, 2020, p. 537).

2021 m. detaliųjų tyrimų metu tirtame sklype vyravo XIX–XX a. suformuoti piltiniai grunto sluoksniai. Išlikęs vertingas kultūrinis sluoksnis ploto Š dalyje, kur jis glūdėjo apie 2 m gylyje bei siekė 10–20 cm storį. Šis kultūrinio sluoksnio horizontas buvo su XVII–XVIII a. radiniais, tikėtina, suformuotas XVIII a. Taip pat jis aptiktas sklypo PV dalyje nuo 1,7–1,8 m gylio – čia jis buvo 30 cm storio, horizonte rasta XVII–XVIII a. radinių.

Tyrinėtos teritorijos Š ir P dalyje atidengtos XVIII a. datuojamo marijavičių vienuolyno mūrinio pastato liekanos (1 pav.). Jas sudarė rusvos spalvos 27,5x13,5x5,5 cm ir panašaus dydžio plytos, rištos baltos spalvos kalkių skiediniu. P dalyje atidengtą fragmentą sudarė dvi patalpos. Vienoje iš jų aptikta krosnies pado 1,76 m ilgio, 1,04 m pločio liekanų. Krosnies padą sudarė 30x10–15x7 cm dydžio plytos, rištos rusvos spalvos moliu. Kitoje patalpoje

atidengtas grindų fragmentas. Grindys klotos iš antrinio naudojimo skirtingų 27x13x6 cm ir panašaus dydžio plytų bei pusplyčių.

Centrinėje tyrinėtos teritorijos dalyje atidengtos XX a. pradžioje statyto kalėjimo liekanos (2 pav.). Pastatas 34,1 m ilgio, 23,2 m pločio, 80 cm pločio išorinės sienos sudarytos iš akmeninių 50x30, 40x20 cm ir panašaus dydžio stačiakampių blokų, rištų pilkšvos spalvos stambiagrūdžiu kalkių skiediniu. Tirtose buvusio kalėjimo liekanose iš viso buvo 16 patalpų. Prie kalėjimo P sienos fiksuotas netašytų lauko akmenų (21x15 cm; 19x15; 12x8 cm dydžio) grindinys su lataku. Ilgosiomis kraštinėmis R–V kryptimis orientuoto latako bendras ilgis siekė 22,12 m, plotis nuo 38 cm iki 1,5 m. To paties grindinio fragmentas fiksuotas ir į P. 3,95 m ilgio, 66 cm pločio fragmentą sudarė rusvos bei geltonos spalvos 26–27x10x6 cm ir panašaus dydžio plytos.

2 pav. Tyrimų teritorija iš viršaus. Š. Lisio nuotr.
Fig. 2. An overhead view of the investigated area.

Sklypo PV dalyje fiksuotas prie kalėjimo sienos buvusios tvoros pamato fragmentas. Jis buvo apie 2,19 m ilgio ir 44 cm pločio, sudarytas iš geltonos spalvos 26–26,5x12x6 cm dydžio plytų, rištų rausvos spalvos moliu. Išlikusią pamato dalį sudaro 1–4 plytų eilės. Šis pamato fragmentas preliminariai datuojamas XIX–XX a. Šalia jo rastas latako fragmentas, ilgosiomis kraštinėmis orientuotas ŠR–PV kryptimi. Fragmentas apie 2,5 m ilgio, 34 cm pločio, struktūros aukštis siekė apie 15 cm. Jis sudarytas iš rusvų 23x12x6 cm ir panašaus dydžio plytų, kurios tarpusavyje nesurištos. Tirto ploto V dalyje atidengtas 22,6 m ilgio, 41 cm pločio mūrinės tvoros fragmentas, sudarytas iš rudos spalvos 26x12x6 cm ir panašaus dydžio plytų, rištų raudonos spalvos moliu mišiniu. Struktūra datuojama XX a. pradžia.

Iš viso sklype archeologinių tyrimų metu ištirti 26 kapai (143 palaikai). Tirto ploto V dalyje atidengti 4 masiniai kapai, iš jų ištirti ir iškelti 81 palaikai, P dalyje – 11 individualių ir 9 masi-

niai kapai, juose ištirti ir iškelti 61 palaikai. Ištirti kapai datuojami XVII–XVIII a. Tyrimų metu įžemyje atidengtos 29 kapų duobės.

Individualūs palaikai laidoti daugiausiai tradiciniu būdu: guldant aukštielninkus tiek karstuose, tiek ir be jų. Dominuoja palaidojimai be karstų. Bendruose masiniuose kapuose mirusieji taip pat laidoti stengiantis laikytis tradicinio laidojimo būdo (3 pav.). Pastebėta, kad šiose kapinėse mirusieji laidoti daugiausia galva orientuojant į V. Kapai teritorijoje išdėstyti nesilaikant simetrijos, atstumų (skirtingų šalia esančių kapų atžvilgiu) ir krypties. Mirusieji laidoti be įkapių, tyrimų metu su palaikais rasti tik 3 variniai žiedai. Iš aptiktų nesuardytų palaidojimų nustatyta, kad 42 individai buvo vyrai, 39 – moterys, 50 – vaikai. Didžiausią vyrų amžiaus grupę sudarė daugiau kaip 40 m. amžiaus individai, moterų – 30–39 m. Daugiausia nesuaugusių individų priklausė iki 10 m. ir 15–18 m. amžiaus grupėms.

Galima manyti, kad ankstyviausi žmogaus veiklos pėdsakai tirto sklypo teritorijoje yra išlikę jo kraštuose, centrinėje dalyje kultūriniai sluoksniai sunaikinti statant kalėjimą. Tai XVII–XVIII a. datuojami kapai.

Vėliau čia įsikūrė marijavičių vienuolynas, kurio pastato liekanos datuojamos XVIII a. Jų aptikta Š ir P sklypo dalyse. Nugriovus sklype buvusį vienuolyną, centrinėje sklypo dalyje XX a. pradžioje pastatytas kalėjimas, kuris XX a. viduryje sugriautas.

The Cemetery at Panerių St. 12, Vilnius

In 2021, 1510.8 m^2 were excavated at Panerių St. 12 in Vilnius, revealing the remains of the 18th-century monastery in the SE and NE parts of the excavated area (Fig. 1). The remains of a 20th-century prison (Fig. 2), fence foundation fragments, and paving remnants were recorded in the bulk of the territory. A 2.05–4.63 m thick, mid-19th–20th-century cultural layer was identified on the plot, but an 18th-century layer, up to 30 cm thick, lay at a depth of 1.7–2 m only on the S and N edges of the excavated area. The investigation yielded 26 17th–18th-century burials (143 remains) throughout the plot, 4 mass burials containing

3 pav. Perkasoje 3 atidengtas masinis palaidojimas. Š. Lisio nuotr.

Fig. 3. The mass burial uncovered in Trench 3.

81 remains in the W part, 11 individual and 9 mass burials containing 61 remains in the S part (Fig. 3).

Ernestas Vasiliauskas

Joniškio kapinynas ir špitolė

Joniškio špitolės kieme ir aplinkoje Joniškio Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų bažnyčios parapinių pastatų komplekse II (UK 45070) 2021 m. atlikti žvalgomieji tyrimai ir žvalgymai. Žvalgytas 9,1 m^2, tyrinėtas 15,8 m^2 plotas, iš viso – 24,9 m^2 plotas. Daugiausia tyrinėta buvusios špitolės kieme, kur ir surinkta pagrindinė archeologinė medžiaga. Kiemo plotas apima apie 213,16 m^2, 2021 m. ištirti 15,8 m^2 (T–3, Š–1, Š–3, Š–4), o tai sudaro apie 7,4 % viso ploto. Vykdyti archeologiniai tyrimai suteikė vertingos medžiagos apie XVII–XIX a. Joniškio miesto urbanistinę raidą, apie tai, kaip formavosi bažnytinė valda Upytės gatvės – Turgaus aikštės kampe (dabar posesijos Upytės g. 1–3), špitolės gyventojų materialinę kultūrą, mitybą. XIX a. miesto rašytinių ir kartografinių šaltinių ypač trūksta, jie, tikėtina, sudegė Pirmojo pasaulinio karo 1915 m. Šiaulių miesto gaisro metu (Joniškio bažnyčios archyvui labiau pasisekė), tad archeologiniai duomenys tampa neįkainojamu šaltiniu tiriant Joniškio miesto (taip pat bažnytinės valdos) urbanistinę raidą, materialinę kultūrą ir kt. Radiniai saugoti perduoti JIKM.

1619 m. lapkričio 27 d. Šiaulių ekonomiją vizitavę revizoriai Petras Valavičius ir Mikalojus Brolnickis sudarė Joniškio špitolės ir vargonininko fundacijos dokumentą. 1623 m. kovo 16 d. karalius Zigmantas III Vaza revizorių fundaciją oficialiai patvirtino. Numatytas 120 auksinų metinis mokestis špitolei (12 asmenų) išlaikyti – po 10 auksinų asmeniui

1 pav. Joniškio bažnyčios, šventoriaus ir špitolės 1703 m. rekonstrukcija iš PV. Ž. Buržinsko pieš.

Fig. 1. A reconstruction of the Joniškis church, churchyard, and almshouse in 1703, as seen from the SW.

metams. Žemaičių vyskupystėje žinomos tik 6 špitolių fundacijos, iš jų Joniškio prieglauda išsiskyrė didžiausiu išlaikomų asmenų skaičiumi. Publikuotame 1621 m. vizitacijos akte nurodoma, kad špitolė (*xenodochium*) stovi kairėje bažnyčios pusėje, mūrinė (*muratum*), dengta malksnomis (1 pav.), su kambariais abiejų lyčių vargšams bei patalpomis (kamaros?) daržovių ir produktų saugojimui. Tuomet joje gyveno 6 gyventojai, jos išlaikymui skiriama per metus po 100 sidabro florinų (Žemaičių vyskupijos vizitacijų aktai (1611–1651 m.) = *Acta visitationum dioecesis Samogitiae (A.D. 1611–1651)*. Vilnius, 2011, t. XLI, p. 89). Detalesnis 1676 m. špitolės (*hospitalis Janiscensis*) aprašymas: iš šventoriaus pusės mūrinė, pastatyta Joniškio miestiečių pastangomis, aprūpinta Trakų vėliavininko Petro Valavičiaus ir Šiaulių ekonomijos revizorių Mikalojaus Brolnickio ir Pauliaus Holovnios, vėliau šį aprūpinimą (dotaciją) patvirtino karalius Zigmantas III Vaza 1623 m. kovo 16 d. Pagal jo privilegiją kasmet 12 vargšų iš Šiaulių ekonomijos pajamų malkoms ir drabužiams skiriama 120 auksinų. Špitolė (*hospitale*) atnaujinta iš vargšams fun-